

RISTO KOSKENSILTA

Jaakko Hintikan rakkaus

Jaakko Hintikka, *Hän valitsi nimekseen Merrill Hintikka*. Käsikirjoituksesta suom. Tarja Kontro. WSOY, Helsinki 2014. 239 s.

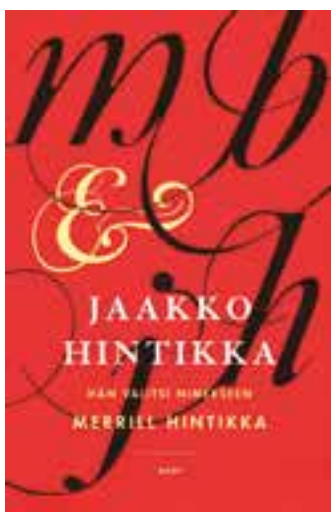
Ennen kuin yhdysvaltalainen filosofi Merrill Bristow Hintikka (1939–1987) nai Jaakko Hintikan (1929–), hänellä oli ollut jo kahden aiemman aviomiehensä nimi. Syntyjään hän oli Jane Bristow, sitten Sumner ja Provence ja lopulta Hintikka. Viimeistä nimenmuutosta Jaakko Hintikka, joka on maailmanlaajuisesti kuuluisimpia suomalaisia filosofejia, pitää Merrill Hintikan ”moraalista universumia” tärisyttävänä ja ilmentymänä ”henkilökohtaisesta ja emotionaalista järjestyksestä” (10, 11). Kirjoittajansa mukaan *Hän valitsi nimekseen Merrill Hintikka* on kertomus rakkaudesta, joka nämä mullistukset aiheutti.

Teos on kaksiosainen. Alkupuolisko koostuu Jaakko Hintikan tekstistä, hajanaisista kolmannessa persoonassa kirjoitetuista muisteloista ja anekdooteista Merrill Bristow-Sumner-Provence-Hintikasta (jatkossa Bristow). Loppuun on liitetty tämän lähettämiä rakkauskirjeitä sekä jokunen litteroitu sanelunauhoite. Kokonaisuutena teos on tarkoitettu kunnanosoitukseksi monilahjaiselle ja toimeliaalle naiselle, joka oli tosin myös monella tapaa hauras ja ”omien demoniensa riivaama”.

Rakkaudesta

Ennen avioitumistaan Hintikan kanssa Merrill Bristow ei ollut julkaissut muuta kuin Stanford-opiskelijatoverijoukolla kirjoitetun filosofiaoppaan *Philosophical Analysis* (1965). Hintikan mukaan tämä johtui osaltaan siitä, että Bristow oli parhaimmillaan työskennellessään ryhmässä. Bristowin tuotanto koostuukin suurimmaksi osaksi hänen Hintikan kanssa yhteiskirjoittamistaan Wittgenstein-artikkeleista sekä parista toimitteesta, joista kannattaa erityisesti mainita analyttisen feministisen filosofian uraa uurtanut artikkelikokoelma *Discovering Reality* (1983). Teoksen toinen toimittaja on tunnettu filosofi Sandra Harding. Lopulta Bristow lienee ollut pikemmin erinomainen opettaja ja hallintoihminen kuin kirjoittaja.

Koulutukseltaan Bristow oli analyttinen filosofi mutta silti kiinnostunut sartralaisesta ajattelusta. Hän ei koskaan julkaissut aiheesta mitään, mutta Hintikan mukaan sartralainen etiikka, erityisesti vapaus- ja persoonakäsitys, ohjasi vahvasti hänen moraalista elämänsä.

Varsinkin Hintikan ja Bristowin rakkaudelle se oli hyvin merkityksellistä. *Merrill*-kirjassa asia kiteytyy näin:

”[Sartren käsityksen mukaan] mukaan moraalisesti relevantti minä ei ole se kokemusperäinen minä, jota pintapuolisesti pidetään minän ’olemuksena’. Moraalinen minäni on pikemminkin merkityksellisten päätösteni, suunnitelmieni eli, kuten Sartre joskus niitä kutsui, ’projektieni’ kokonaisuus. Ja ne ovat tosiasiallisesti *minun* päätöksiäni sikäli kuin niitä eivät määrää ulkoiset tekijät, esimerkiksi toisten ihmisten halut.” (58)

”Sartralaiset ’projektit’ eivät ole luonteeltaan yksityisiä. Ne eivät ole päätöksiä ajatella tai tuntea tietyllä tavalla, vaan ne tähtäävät maailmassa toimiin, jotka me jaamme muiden ihmisten kanssa. Siten joidenkin ’projektieni’ sisältö voi olla sama kuin sinun ’projektiesi’.” (59)

Juurikaan tätä enempiä teos ei asian teoreettisesta puolesta sano. Moraaliset minämme voivat yhtyä, olla sisälöltään samat, jolloin syntyy me-subjekti. Bristowille ja Hintikalle kehittyi juuri tällainen subjekti, ja se tuotti aivan erityislaatuisen, intensiivisen ja läheisen rakkaussuhteen.

Teoretisoinnin vähyys on pienoinen pettymys, sillä pohdintaa olisi mielellään lukenut vähän pidemminkin. Toisaalta ajatus ei ehkä olekaan teoreettis-filosofisesti tämän kummoisempi. Ehkä perusajatus tosiaan on niin yksinkertainen, että se tulee tyhjennetyksi jo jokusella rivillä – olettaen, että Sartrea tunnetaan edes pintapuolisesti. Tätä toteamusta ei kuitenkaan pidä ymmärtää ajatuksen arvoa alentavana. Me-subjektin merkittävyys ei välttämättä piile sen filosofisessa syvällisyydessä vaan pikemminkin siinä, miten se ilmeni sitä viljelleiden elämässä. Hintikka antaa ymmärtää, että hänen ja hänen entisen vaimonsa henkinen yhteys olisi mahdollista ainoastaan ”empaattisesti” erityisen lahjakkaalle ihmiselle, sellaiselle kuin Merrill Bristow. Kirjan tavoite ei siis ole toimia kuivakkaana rakkaustutkielmana, vaan erilaisin henkilöhistoriallisin väläyksin esitettynä kertomuksena prosessista, jossa ainutkertainen, kahden ihmisen erikoinen yhteys on syntynyt.

Toisaalta Hintikka kirjoittaa myös Aristoteleen ’hyvin elämisen’ tai ’onnellisuuden’, *eudaimonian*, käsitteestä. Muinaiskreikkalaisten mukaan sen saavuttaa ihminen,

”On ilahduttavaa, että tarina Hintikan ja Bristowin rakkaudesta on ilmeisesti tarkoitettu kertomukseksi yhdestä rakkaudesta, ei totalisoivaksi rakkauskäsitykseksi.”

jonka onnistuu toteuttaa ihmisen olemusta – Aristoteleen mielestä järjellisyttä. Tämä on eksistentiaalistien kammoamaa olemusajattelua, mutta Hintikka kääntää sen eksistentiaalistisempaan muotoon puhumalla yksilöistä: ”Yksilö voi löytää aidon tyydytyksen oikeasta tavoitteestaan, oman luonteensa ja henkilökohtaisten lahjojensa mahdollisuuksien toteutumisesta.” (132) Tällainenkin olemuksellisuus voisi olla joillekin ajattelijoille kauhistus, mutta asian saattaa ilmaista myös viattomamassa muodossa, joskin vähän epätarkemmin: ihminen voi saavuttaa *eudaimonian* tuleamalla siksi, mikä on, mitä se sitten onkaan.

Merrill-kirjan mukaan Bristowin olemus tai ”parhaat synnynnäiset kyvyt” olivat ”empatia, toisten ihmisten ymmärtäminen ja heidän kanssaan viestiminen, heidän tunteidensa ja ajatustensa jakaminen” (sama). Näitä ominaisuuksiaan ja siten omaa ihmisyytään hänen onnistui toteuttaa parhaiten Hintikan kanssa jakamassaan me-subjektissa saavuttaen niin onnellisuuden ainakin hetkellisesti. Tämä on hyvä esimerkki siitä kauniista latteudesta, että oikeanlainen rakkaus voi tuskallisuudestaan huolimatta auttaa ihmistä rakentamaan itseyytään.

On ilahduttavaa, että tarina Hintikan ja Bristowin rakkaudesta on ilmeisesti tarkoitettu kertomukseksi yhdestä rakkaudesta, ei totalisoivaksi rakkauskäsitykseksi. Sellaisena se onnistuu sanomaan edes jotain äärettömän monimuotoisesta asiasta.

Teoksesta

Itse *Merrill*-kirjasta on vielä lausahdettava jokunen sana. Vaikka se on eräänlainen henkilökuva, yksin sen avulla on vaikea muodostaa perusteltua käsitystä teoksen kohdehenkilöstä, sillä Hintikan tyyli saa pakostakin epäilemään teoksen kuvausta. Tekijä ei kainostele väittää aiempaa kumppaniaan älykkyydeltään ja monilta muilta kyvyiltään usealla tapaa ”ylivertaiseksi” eikä arkaile antaa ymmärtää itsensä olevan jotakuinkin samanveroinen. Tällainen suorasukaisuus, teoksen puuduttava toisteisuus

ja se, etteivät kirjassa mainitut tapaukset Bristowin elämän varrelta useinkaan kiinnity mihinkään tiettyyn yhteyteen, saa kerronnan maistumaan enemmän tarinoinnilta kuin henkilöhistorialta.

Esimerkiksi: Teoksen aluksi saamme lukea, että älynsä ja ihmissuhdetaitojensa vuoksi Bristowista olisi voinut tulla ”ylivertainen näyttelijä, asianajaja tai ammattimainen pokerin pelaaja” (32). Hänen isänsä oli koulunut ”ihmelapsensa” käytöstä, opettanut ”pelejä ja muita älyllisiä harjoituksia” sekä harjoittanut tämän ”kimeää” ja ”tyttömäistä” puheääntä niin, että siitä tuli muun muassa ”täydellinen” ja ”vapaa murrekorostuksista” (38). Hieman myöhemmin Hintikka toistaa, että ”isä oli koulutusmielessä opettanut Merrillille eri pelejä” (68), ja joitakin sivuja myöhemmin alun kertomus toistuu lähes sanalleen: Bristowilla oli ”näyttelijän hallittu käytös ja liikehdintä. Alun perin Merrillillä oli lapsena ollut kimakka puheääni, mutta kunnianhimoisen isä opetti hänet puhumaan täydellistä, korostuksetonta amerikanenglantia.” (74) Eikä tämä suinkaan ole ainoa ylistys, joka toistuu lyhyehkössä tekstissä melkein muuttumattomana.

Lukija ei voi välttyä käsitykseltä, että kirjassa esitettyjä juttuja on kerrottu niin pitkään, että anekdootit ovat alkanee elää omaa elämäänsä. Niiden kulkua tuntuu paikoin ohjaavan pikemminkin viihdyttämisen vaatimukset kuin se, mitä joskus on todella saattanut tapahtua.¹ Ja koska useampia asioita on teoksessa esitetty uudelleen lähes sanalleen, tuntuu siltä, että teoksen suomenkielinen, ja ilmeisesti ainoa, laitos on käännetty suoraan käsikirjoituksesta sitä juurikaan toimittamatta. Lopputulos ei välttämättä mairittele sen enempää teoksen kirjoittajaa kuin sen kohdettakaan. Kun puhe on hyvin henkilökohtaisesta ja ilmeisen rehelliseksi aiotusta teoksesta, toimittamattomuus on varsin harmillista.

Onneksi kirjaan sisältyy Hintikan tekstin lisäksi Bristowin kirjoituksia ja litteroituja kelanauhoituksia. Vaikka nekin eivät välttämättä ole historian suurinta rakkauskirjallisuutta (vrt. 11), niiden avaama näkyvä Bristowin henkilöön on huojentavan inhimillinen. Toisin kuin kirjan varsinaisen tekstiosuuden kaskut, kirjeet tuovat esiin elävän Bristowin, fiksun ja toimeliaan ihmisen, joka tuskailee veroilmoituksen täyttämistä, entisen aviomiehensä asioiden järjestelemistä, äitinsä jatkuvia yöllisiä puhelinsoittoja, virstossa jonottamista ja kaukopuhelulaskuja. Ja tietenkin pakahtuu rakastumisen onnesta. Kirjan loppu todistaa, että alku puhuu oikeasta ihmisestä.

Viite & Kirjallisuus

- 1 Efektiiä voimistaa myös Leena Rossin todistus, jonka mukaan Bristow saattoi kertoa aivan ventovieraille ihmisille ainakin osaa teoksessa esitetyistä hyvin henkilökohtaisista tarinoista, esimerkiksi sitä, että äiti yritti tapaa pikku-Merrillin. Leena Rossi, mb & jh – filosofin ylistys entiselle vaimolleen. *Agricolan kirja-arvostelut*. 6.3.2014. Verkossa: agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/. Samoja anekdootteja voi lukea myös Hintikan artikkelista Hintikka, Merrill Bristow (1939–87). Teoksessa *The Dictionary of Modern American Philosophers*. Toim. John R. Shook. Thoemmes, Bristol 2005.